

Jerzy Łańcucki

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Towaroznawstwa, Katedra
Znormalizowanych Systemów Zarządzania
jerzy.lancucki@ue.poznan.pl

ZNACZENIE NORMALIZACJI I ZNORMALIZOWANYCH SYSTEMÓW ZARZĄDZANIA W POLITYCE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Streszczenie: W wielu inicjatywach związanych z realizacją strategii zrównoważonego rozwoju głównymi tematami są kwestie gospodarcze, społeczne i środowiskowe. Jednym z narzędzi wykorzystywanym w realizacji tej strategii, a w konsekwencji i polityki zrównoważonego rozwoju, może być normalizacja.

W artykule starano się omówić elementy zrównoważonego rozwoju oraz najważniejsze inicjatywy międzynarodowe poświęcone temu zagadnieniu. Szczególną uwagę poświęcono Strategii Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej, strategii Europa 2020 oraz Agendzie 2030 na rzecz Zrównoważonego Rozwoju.

Na tak zarysowanym tle omówiono znaczenie i rolę norm i normalizacji w rozwiązywaniu ważnych kwestii społecznych, ekonomicznych i związanych ze środowiskiem, stanowiących fundament polityki zrównoważonego rozwoju. Zwrócono uwagę na szczególną rolę norm związanych z dobrymi praktykami zarządzania dotyczącymi między innymi: jakości, środowiska, bezpieczeństwa informacji i pracy, ryzyka, bezpieczeństwa żywności, energii i działalności z zakresu społecznej odpowiedzialności.

W dalszej kolejności omówiono czynniki i okoliczności wpływające na skuteczność procesu opracowywania i wykorzystania norm.

Zwrócono uwagę na bariery, które w najbliższym czasie mogą utrudniać czy wręcz uniemożliwiać korzystanie z norm zwłaszcza małym i średnim przedsiębiorstwom, które dominują w gospodarkach wielu państw europejskich.

Słowa kluczowe: elementy polityki zrównoważonego rozwoju, normy i normalizacja, znormalizowane systemy zarządzania, determinanty skuteczności procesu normalizacyjnego.

Klasyfikacja JEL: Q01, L15.

THE SIGNIFICANCE OF STANDARDISATION AND STANDARDISED MANAGEMENT SYSTEMS IN THE POLICY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract: In a number of initiatives related to the implementation of sustainable development strategy, the economic, social and environmental questions are the leading subjects. One of the tools used in the implementation of the strategy and accordingly sustainable development policy can be standardisation.

The study seeks to discuss the elements of sustainable development and the most important international initiatives related to this subject. Thus, particular attention is paid to EU Sustainable Development Strategy, Europe 2020 strategy, and Agenda 2030 for Sustainable Development.

Against such a background, the author sets forth the importance and role of standards and standardisation in solving significant social, economic and environmental questions that are the basis for sustainable development policy. The special role of standards related to good management practices is highlighted. These standards apply, among other things, to quality, environment, information and work security, risk, and food safety, and energy as well as activity in the field of social responsibility.

Subsequently, the factors and circumstances affecting how effectively the standards are developed and implemented have been described.

Conclusively, potential barriers which in the near future may hinder or even prevent the use of standards, especially in case of small and medium-sized enterprises, have been described. Such enterprises have a dominant role in the economies of many European countries.

Keywords: elements of sustainable development policy, standards and standardisation, standardised management systems, standardisation process effectiveness determinants.

Wstęp

W ostatnich dwóch dekadach terminy „zrównoważony rozwój”, „zrównoważona gospodarka” i „zrównoważona produkcja i konsumpcja” pojawiają się coraz częściej w dokumentach i regulacjach dotyczących polityki i strategii rozwoju opracowywanych zarówno przez rządy czy agendy rządowe poszczególnych państw, jak i wiele organizacji międzynarodowych.

Analizując treść tych dokumentów, można odnieść wrażenie, że często terminy te wykorzystywane są instrumentalnie, legitymizując przedsięwzięcia, które nie zawsze mają ścisły związek z likwidacją najczęstszych bolą-

czek współczesnego świata, takich jak: zanieczyszczenie środowiska, wzrost nierówności dochodowych i majątkowych i wykluczenie społeczne.

Terminy te są również często wykorzystywane w tworzeniu strategii rozwoju poszczególnych branż i gałęzi. W strategiach tych wykorzystywane są takie hasła, jak np. zrównoważona energetyka, górnictwo, budownictwo, transport, oświata, służba zdrowia, rybołówstwo itp. Często nie towarzyszy temu głębsza refleksja, czy rzeczywiście działania i instrumenty opisane w tych strategiach mogą się przyczynić do poprawy sytuacji na omawianych w tych strategiach obszarach.

Dotyczy to również norm i normalizacji, które w dokumentach unijnych traktuje się jako „kluczowe dla innowacyjności i postępów w zakresie jednolitego rynku”, dla zwiększenia bezpieczeństwa, integracyjności i konkurencyjności oraz rozwiązania kwestii serwicyzacji [Komisja Europejska 2015b].

W artykule podjęto próbę przeanalizowania relacji zachodzących pomiędzy polityką zrównoważonego rozwoju i procesem normalizacji z podkreśleniem znaczenia norm związanych z dobrymi praktykami zarządzania. W opracowaniach z zakresu zarządzania autorzy stosunkowo rzadko poruszają problematykę znormalizowanych systemów zarządzania, a jeżeli już, to na ogół w kontekście poprawy jakości, nazywając je, jak np. R.W. Griffin, „pożyteczną techniką poprawy jakości” [Griffin 2004, s. 694].

Artykuł, w zamierzeniu autora, ma pokazać, że ta „pożyteczna technika” może być wykorzystywana w zarządzaniu każdą organizacją praktycznie na wszystkich obszarach jej aktywności.

1. Zrównoważony rozwój w inicjatywach międzynarodowych

W Raporcie Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju ONZ z 1997 r. zrównoważony rozwój zdefiniowano jako proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych obecnego pokolenia, w sposób umożliwiający realizację tych samych dążeń następnym pokoleniom [Strange i Bayley 2008, s. 24]. W ustawie Prawo ochrony środowiska [Ustawa z 27 kwietnia 2001] określa się zrównoważony rozwój jako taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych w celu zagwarantowania możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń (art. 3, pkt 50 ustawy).

Zrównoważony rozwój oznacza zatem wykorzystanie rozwoju gospodarczego do zwiększania sprawiedliwości społecznej przy jednoczesnym poszanowaniu ekosystemów i zasobów naturalnych. Istotą tego rozwoju jest potrzeba jednoczesnego uwzględniania trzech podstawowych elementów: społeczeństwa, gospodarki i środowiska.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej została zatwierdzona w maju 2001 r. przez Radę Europejską, a następnie odnowiona w 2006 r. Zdefiniowany przez Eurostat zestaw wskaźników zrównoważonego rozwoju UE służy do monitorowania realizacji tej strategii [Eurostat 2015]. Wskaźniki te zostały ujęte na trzech poziomach¹, na samym szczycie znalazło się dziesięć najważniejszych wskaźników:

- 1) realny PKB na mieszkańca,
- 2) zrównoważona produkcja i konsumpcja,
- 3) osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,
- 4) wskaźnik zatrudnienia pracowników w starszym wieku,
- 5) oczekiwana długość życia i lata życia w zdrowiu,
- 6) emisja gazów cieplarnianych,
- 7) zużycie energii pierwotnej,
- 8) zużycie energii w transporcie w stosunku do PKB,
- 9) wspólny wskaźnik ptaków,
- 10) oficjalna pomoc rozwojowa.

Na podstawie zestawu wskaźników zrównoważonego rozwoju Eurostat sporządza co dwa lata raport monitorujący. Do tej pory opublikowano sześć takich raportów, ostatni w 2015 r.

Również w Strategii Europa 2020 przyjętej przez Unię Europejską w 2010 r. [Komisja Europejska 2010, s. 5], stanowiącej długookresowy program rozwoju społeczno-gospodarczego Unii na lata 2010–2020, za jeden z trzech najważniejszych priorytetów uznano rozwój zrównoważony, czyli wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej.

W ramach strategii Europa 2020 mieści się koncepcja wspólnej lub uczestniczącej konsumpcji [Europejski Komitet 2015, s. 1 i 2]. Polega ona na opracowywaniu trwałych produktów przygotowanych do intensywnego użytku, z myślą bądź o wykorzystaniu ich przez kilka osób, bądź o użytko-

¹ Pierwszy poziom tworzą wskaźniki główne, drugi – wskaźniki monitorujące cele operacyjne (40), trzeci – wskaźniki obrazujące działania (80). Oprócz tego można jeszcze wyodrębnić grupę tzw. wskaźników kontekstowych, które nie są co prawda wykorzystywane bezpośrednio do monitorowania celów strategii, ale pozwalają na opis zjawisk mających bezpośredni związek ze zrównoważonym rozwojem.

waniu przez całe życie jednego konsumenta czy użytkownika. Inną koncepcją wpisującą się w tę strategię jest program gospodarki o obiegu zamkniętym mającej na celu wydłużenie „życia” produktów przede wszystkim przez [Komisja Europejska 2015b, s. 2]:

- projektowanie ich w taki sposób, aby łatwiej można było je naprawić, użyć ponownie czy przetworzyć,
- poprawienie trwałości,
- lepsze zarządzanie odpadami,
- nowe modele biznesowe i konsumpcyjne oparte na współdzieleniu, pożyczaniu, wymianie czy wynajmowaniu produktów.

W konsekwencji wartość produktów, materiałów i zasobów w gospodarce jest utrzymywana tak długo, jak to jest możliwe, a wytwarzanie odpadów ogranicza się do minimum. Intencją autorów tego projektu jest stworzenie zrównoważonej, niskoemisyjnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarki.

W skali globalnej najnowszą inicjatywą związaną z realizacją strategii zrównoważonego rozwoju jest Agenda na rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030², przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 25 września 2015 r. [United Nations 2015]. Jest ona pierwszym w historii światowym porozumieniem ustalającym, powszechny kompleksowy plan działań obejmujący wszystkie kraje, zarówno bogate, jak i biedne, w którym w pełni integrowane są kwestie gospodarcze, społeczne i środowiskowe zrównoważonego rozwoju. Te trzy wymiary znajdują odzwierciedlenie w 17 celach zrównoważonego rozwoju i 169 powiązanych z tymi celami zadaniami.

Do celów zrównoważonego rozwoju zaliczono:

- 1) wyeliminowanie ubóstwa we wszystkich jego formach na całym świecie,
- 2) wyeliminowanie głodu, osiągnięcie bezpieczeństwa żywnościowego i zapewnienie lepszego odżywiania i promowanie zrównoważonego rolnictwa,
- 3) zapewnienie życia w zdrowiu i promowanie dobrostanu dla wszystkich ludzi w każdym wieku,
- 4) zapewnienie włączającej i jakościowo sprawiedliwej edukacji i promowanie działań na rzecz stworzenia wszystkim ludziom możliwości uczenia się przez całe życie,
- 5) osiągnięcie równości płci i wzmocnienie pozycji wszystkich kobiet i dziewcząt,

² Przekształcenie naszego świata: Agenda 2030 na rzecz Zrównoważonego Rozwoju.

- 6) zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do wody oraz zrównoważone zarządzanie wodą i infrastrukturą sanitarną,
- 7) zapewnienie wszystkim dostępu do stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie,
- 8) działanie na rzecz trwałego, włączającego i zrównoważonego wzrostu gospodarczego, pełnego i produktywnego zatrudnienia i godnej pracy dla wszystkich,
- 9) budowanie wytrzymałej infrastruktury, promowanie włączającego i zrównoważonego uprzemysłowienia i wspieranie innowacji,
- 10) zredukowanie nierówności w i między państwami,
- 11) uczynienie miast i osiedli włączającymi, bezpiecznymi, wytrzymałymi i zrównoważonymi,
- 12) zapewnienie wzorców zrównoważonej produkcji i konsumpcji,
- 13) podjęcie pilnych działań służących do walki ze zmianami klimatycznymi i ich skutkami,
- 14) ochronę i korzystanie w sposób zrównoważony z zasobów oceanów i mórz dla zrównoważonego rozwoju,
- 15) ochronę, przywracanie i działanie na rzecz zrównoważonego wykorzystania ekosystemów lądowych, gospodarowanie lasami w sposób zrównoważony, zwalczanie pustynnienia, zatrzymanie i odwrócenie procesu degradacji gleby, powstrzymanie strat w bioróżnorodności,
- 16) działanie na rzecz pokojowych i włączających społeczeństw zmierzających do zrównoważonego rozwoju, zapewnienie wszystkim dostępu do wymiaru sprawiedliwości, budowanie skutecznych, odpowiedzialnych i włączających instytucji na wszystkich poziomach,
- 17) wzmacnianie znaczenia realizowanych i ożywianych programów globalnego partnerstwa dla zrównoważonego rozwoju.

Szansa na osiągnięcie wspomnianych celów leży w globalnym partnerstwie. Powinno ono się opierać na zasadach wspólnej odpowiedzialności, wzajemnej rozliczalności i odpowiedniej zdolności. W konsekwencji podstawą partnerstwa musi być poszanowanie praw człowieka, dobre rządy, praworządność, wsparcie na rzecz instytucji demokratycznych, włączenie społeczne, niedyskryminacja i równouprawnienie płci [Komisja Europejska 2015b].

Jednym z narzędzi wykorzystywanym w realizacji tak rozumianego partnerstwa oraz celów określanych w Agendzie 2030 może być normalizacja w wymiarze krajowym, regionalnym i międzynarodowym. Działalność ta zmierza „do uzyskania optymalnego, w danych okolicznościach, stopnia uporządkowania w określonym zakresie, poprzez ustalanie postanowień

przeznaczonych do powszechnego i wielokrotnego stosowania, dotyczących istniejących lub mogących wystąpić problemów” [Ustawa z 12 września 2002]. Z kolei pod pojęciem normy rozumie się dokument „przyjęty na zasadzie konsensusu i zatwierdzony przez upoważnioną jednostkę organizacyjną, ustalający – do powszechnego i wielokrotnego stosowania – zasady, wytyczne lub charakterystyki odnoszące się do różnych rodzajów działalności lub ich wyników i zmierzający do uzyskania optymalnego stopnia uporządkowania w określonym zakresie” [Ustawa z 12 września 2002].

W regulacjach przyjętych przez Unię Europejską podkreśla się, że normy „mogą stanowić pomocne narzędzie w rozwiązywaniu ważnych kwestii społecznych, takich jak zmiana klimatu, zrównoważone wykorzystanie zasobów, innowacyjność, starzenie się społeczeństwa, integracja osób niepełnosprawnych, ochrona konsumentów, bezpieczeństwo pracowników i warunki pracy” [Parlament 2012].

2. Znaczenie normalizacji

W preambule rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1025/2012³ stwierdza się, że głównym celem normalizacji jest określenie dobrowolnych specyfikacji technicznych⁴ lub jakościowych, którym mogą odpowiadać obecne lub przyszłe produkty, procesy produkcji lub usługi.

Normalizacja jest narzędziem wykorzystywanym przez wszystkie zainteresowane strony (uczestników rynku, społeczeństwo obywatelskie, organy publiczne, przedstawicieli danego sektora) w celu ustanowienia specyfikacji technicznych lub jakościowych zapewniających wyniki, bezpieczeństwo, interoperacyjność lub inne wymagane warunki racjonalizacji.

Należy przy tym podkreślić, że przez wiele lat normy były także wykorzystywane do rozwiązywania problemów dotyczących różnych kwestii o wymiarze społecznym, związanych z ochroną zdrowia i bezpieczeństwem. Niekiedy dobrowolne normy przyczyniały się do bezpieczeństwa w sytuacji

³ Dz.U. UE L 316 z 14.11.2012 r.

⁴ Normy są „dobrowolne” w tym sensie, że stosowanie samych norm ma zawsze charakter dobrowolny. Prywatne organizacje normalizacyjne nie mają uprawnień do stwierdzenia, że normy powinny być obowiązkowe. Prawodawca może jednak podjąć decyzję o nadaniu normom lub ich części charakteru obowiązkowego, np. w celu zapewnienia interoperacyjności lub sprawdzenia z wartościami granicznymi określonymi w prawodawstwie Dokument roboczy służb Komisji. Przewodnik po normalizacji europejskiej wspierającej prawodawstwo i strategię polityczne Unii, Bruksela, 27.20.2015 r., SWD (2015) 205 final, s. 34.

braku wymogów prawnych, a w innych prawodawcy uznawali, że mają one charakter obowiązkowy i stanowią integralną część wymagań prawnych. Nie oznacza to, że mogą one zastępować prawodawstwo europejskie [Komisja Europejska 2015a, s. 34].

Ogólnie rzecz ujmując, przestrzeganie dobrowolnych norm ma służyć:

- 1) łatwiejszemu dostępowi do rynku w odniesieniu do produktów i usług,
- 2) poprawie wyników działalności,
- 3) ułatwianiu lub rozpowszechnianiu innowacji,
- 4) wspieraniu przepisów w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa, interoperacyjności oraz innych przepisów,
- 5) wspieraniu prywatności, bezpieczeństwa i interoperacyjności w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT),
- 6) reagowaniu na główne wyzwania społeczne, takie jak: zmiana klimatu, zrównoważone wykorzystywanie zasobów, innowacje, starzenie się społeczeństwa, integracja osób niepełnosprawnych, ochrona konsumentów, bezpieczeństwo pracowników i warunków pracy.

Normy europejskie odgrywają również szczególną rolę w odniesieniu do unijnego prawodawstwa w zakresie zamówień publicznych, zgodnie z którym specyfikacje techniczne w zamówieniach publicznych należy formułować przede wszystkim w nawiązaniu do norm krajowych transponujących normy europejskie [Komisja Europejska 2015a].

Warto przy tym dodać, że zgodnie z rozporządzeniem nr 1025/2012 Komisja Europejska może wykorzystać normalizację europejską jako narzędzie polityczne wspierające stosowanie prawodawstwa i polityki Unii dotyczących produktów i usług.

Komisja, w granicach kompetencji określonych w traktatach, może się zwrócić do jednej lub kilku europejskich organizacji normalizacyjnych z wnioskiem o przygotowanie w ustalonym terminie normy europejskiej lub europejskiego dokumentu normalizacyjnego. Muszą one wynikać z uwarunkowań rynkowych, uwzględniać interes publiczny, a także cele polityczne wyraźnie określone we wniosku Komisji i opierać się na konsensusie [Parlament 2012, art. 10].

Komisja Europejska zdefiniowała strategiczne priorytety normalizacji europejskiej na 2016 r., do których zaliczono [Komisja Europejska 2015b]:

- połączony rynek cyfrowy,
- stabilną unię energetyczną z perspektywiczną polityką w kwestii zmiany klimatu,
- pogłębiony i bardziej sprawiedliwy rynek wewnętrzny oparty na wzmocnionej bazie przemysłowej.

Ze strategią tą ściśle korespondują działania podejmowane nie tylko przez europejskie, ale i międzynarodowe organizacje normalizacyjne w zakresie normalizacji na obszarze systemów zarządzania⁵.

Organizacje normalizacyjne tworzą i rozwijają narzędzia związane ze wspomnianymi wcześniej trzema wymiarami zrównoważonego rozwoju: wzrostem gospodarczym, integralnością środowiskową i sprawiedliwością społeczną.

Organizacja ISO przypisuje do tych wymiarów główne obszary objęte procedurą normalizacyjną [ISO 2009].

Tabela 1. Obszary objęte procedurą normalizacyjną

Wzrost gospodarczy	Integralność środowiskowa	Sprawiedliwość społeczna
– ułatwienia w handlu – e-gospodarka – gospodarki wschodzące – zmniejszenie ubóstwa – rozpowszechnianie nowych technologii – dobre praktyki biznesowe	– zarządzanie środowiskowe – zarządzanie odpadami – analiza cyklu życia i „zielone etykietowanie” – efektywność energetyczna i odnawialne źródła energii – emisja gazów cieplarnianych (GHG) i zmiany klimatyczne – woda, gleba i jakość powietrza	– ochrona pracujących – ochrona konsumentów – etyka – uczciwy handel – bezpieczeństwo – usługi zdrowotne

Źródło: [ISO 2009].

Na tych obszarach rozwijane są normy związane z dobrymi praktykami zarządzania, które mają służyć poprawie zarządzania m.in.:

- jakością,
- działalnością środowiskową,
- bezpieczeństwem i higieną pracy,
- bezpieczeństwem informacji,
- ryzykiem,
- bezpieczeństwem żywności,
- energią,
- działalnością z zakresu społecznej odpowiedzialności.

⁵ Europejskie organizacje normalizacyjne zawarły umowy o współpracy z międzynarodowymi organizacjami normalizacyjnymi (np. umowa z Wiednia między CEN i ISO, umowa z Drezna między Cenelec i IEC, protokół ustaleń ETSI i ITU), dzięki którym normy europejskie są ustanawiane, w miarę możliwości, w sposób maksymalnie zgodny z normami międzynarodowymi.

Znormalizowane systemy zarządzania, czyli systemy objęte procesem normowania, sprzyjają ustanowieniu niezbędnego, minimalnego zestawu wymagań, których spełnienie powinno umożliwić osiągnięcie przez organizację zaplanowanych, zgodnych z wymaganiami klientów wyników. Należy jednak wyraźnie podkreślić, że znormalizowane systemy zarządzania stanowią jedynie jedno z narzędzi, które może być wykorzystane w procesie doskonalenia zarządzania organizacją.

W oficjalnych dokumentach Komisji Europejskiej [Komisja Europejska 2011] zwraca się uwagę na szereg korzyści wynikających ze stosowania nie tylko norm z obszaru zarządzania, ale i norm z innych obszarów.

Normy wpływają korzystnie na handel, ponieważ ograniczają koszty i zmniejszają lukę informacyjną pomiędzy stroną podaży i popytu, szczególnie w przypadku transakcji transgranicznych. Na poziomie makroekonomicznym badania wykazały wyraźny związek pomiędzy normalizacją, wzrostem wydajności, dynamiką obrotów handlowych i ogólnym wzrostem gospodarczym. Z badań wynika, że wpływ norm na roczny wzrost PKB może się wahać od 0,3 do 1 punktu procentowego. W przypadku Niemiec wpływ ten szacuje się na 1% PKB, we Francji na 0,8% PKB, a w Wielkiej Brytanii na 0,3% PKB [Cebr 2015].

Z przeprowadzonego niedawno w Zjednoczonym Królestwie badania wynika, że stosowanie norm przyczyniło się do wzrostu wydajności w tym państwie o ponad 28%, a ogólne korzyści dla przedsiębiorstw wynikające ze stosowania norm sięgają 5% ich rocznych obrotów [Komisja Europejska 2015b].

Międzynarodowe organizacje normalizacyjne (np. ISO i IEC) zwracają uwagę na wiele korzyści, które mogą odnieść organizacje korzystające z norm. Do najważniejszych zaliczono [ISO/IEC 2015]:

- 1) zapewnienie takiego samego poziomu ochrony konsumentów bez względu na to, czy są stosowane w gospodarkach dojrzałych, czy rozwijających się;
- 2) pozwalają na dostarczanie i korzystanie z wyrobów na różnych rynkach, redukują rynkową niewydolność, ułatwiają dostosowanie się do obowiązków na rynkach poszczególnych krajów regulacji i zwiększają możliwość funkcjonowania na rynku małym organizacjom;
- 3) uwzględniają globalne uzgodnienia dotyczące najlepszych praktyk i służą jako pas transmisyjny do rozpowszechniania nowych technologii i praktyk innowacyjnych;
- 4) normy międzynarodowe mogą się stać normami krajowymi (z modyfikacjami lub bez nich) po przeprowadzeniu formalnego procesu ich

uznania, ograniczając w ten sposób konieczność przeprowadzenia przez decydentów konsultacji w sytuacji, kiedy normy są uwzględniane w polityce danego państwa;

- 5) są wykorzystywane do oceny zgodności w celu zwiększenia zaufania w odniesieniu do wyrobów, systemów, procesów, usług lub personelu.

Normy europejskie i normalizacja są dla Unii Europejskiej również bardzo skutecznymi narzędziami polityki. Oprócz tego, że przynoszą wiele korzyści gospodarczych, o których wspomiano wcześniej, są one wykorzystywane jako instrumenty polityki dla zapewnienia między innymi [Komisja Europejska 2010, s. 20]:

- interoperacyjności sieci i systemów,
- właściwego funkcjonowania jednolitego rynku,
- wysokiego poziomu ochrony konsumentów i środowiska,
- większej innowacyjności i włączenia społecznego.

Pomimo niewątpliwych korzyści, które czerpią ze stosowania norm poszczególne państwa, organizacje i przedsiębiorstwa, należy zauważyć, że występuje wiele barier i uwarunkowań, które istotnie obniżają efektywność ich wykorzystania, co w konsekwencji może negatywnie wpływać na ocenę ich przydatności w realizacji polityki zrównoważonego rozwoju zarówno w skali globalnej, jak i europejskiej czy krajowej.

3. Determinanty skuteczności procesu normalizacyjnego

W strategii Unii Europejskiej Europa 2020 w projekcie przewodnim „Polityka przemysłowa w erze globalizacji” zwraca się uwagę na konieczność poprawienia procesu ustanawiania norm europejskich i międzynarodowych, aby mogły się przyczynić do zwiększenia długotrwałej konkurencyjności europejskiego przemysłu [Komisja Europejska 2010, s. 20]. W Komunikacie Komisji Europejskiej podkreślono, że proces normalizacji powinien być przyspieszony, uproszczony i unowocześniony. Konieczne jest, aby normalizacja w jeszcze większym stopniu przystosowała się do globalnych realiów i środowiska. Do realiów tych zaliczono między innymi: gwałtowne skracanie się cykli innowacji, zbieżność technologii, ostrą konkurencję na rynku światowym oraz fakt, że obecnie w wielu dziedzinach normalizacja w coraz większym stopniu dokonuje się na poziomie globalnym, często, jak np. w dziedzinie technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK), za sprawą dynamicznych forów i konsorcjów [Komisja Europejska 2011].

W tym samym komunikacie stwierdzono również, że normy europejskie będą odgrywać istotną rolę tylko wtedy, kiedy będą nadążać za rozwojem technicznym oraz coraz krótszymi cyklami powstawania produktów.

Przez szereg lat czas potrzebny do opracowania normy europejskiej wynosił zwykle 3–5 lat, co oznaczało, że normy pozostawały zbyt daleko w tyle za szybko rozwijającymi się technologiami, co w konsekwencji w wielu przypadkach prowadziło do tego, że już w chwili ich przyjmowania były przestarzałe. W konsekwencji niektóre branże niechętnie angażują się w normalizację lub nie uzyskują korzyści z pozytywnych efektów norm, takich jak np. interoperacyjność [Komisja Europejska 2011, s. 8].

Kompleksową ocenę europejskiego systemu normalizacyjnego można znaleźć w niezależnym przeglądzie opracowanym dla Komisji Europejskiej w 2014 r. [European Commission 2014]. Zwrócono w nim uwagę na kilka podstawowych przyczyn wpływających na niezadowalającą efektywność tego systemu.

Po pierwsze, dotyczy to szybkości i odpowiedniości. Cały proces opracowywania norm jest zbyt wolny, co powoduje występowanie konfliktu z normami krajowymi i tworzenie barier w łańcuchu dostaw lub w handlu transgranicznym. Dostępność norm w odpowiednim czasie jest bardzo ważna szczególnie w przypadku norm wspierających legislację, ponieważ umożliwiają one odpowiednią implementację określonych regulacji.

W raporcie zwraca się uwagę na to, że proces normalizacyjny jest postrzegany przez interesariuszy jako uciążliwy i zbiurokratyzowany. Zasoby inwestowane w normalizację są zwykle ograniczone. Przedsiębiorstwa z reguły nie traktują normalizacji jako szczególnie ważnego obszaru. Oprócz tego ludzie zaangażowani w proces normalizacji zwykle dysponują ograniczonym czasem, który mogą poświęcić wyłącznie na udział w procesie normalizacyjnym.

Po drugie, proces implementacji i wykorzystywania norm jest skomplikowany szczególnie dla małych i średnich przedsiębiorstw, które przecież dominują w gospodarce europejskiej. Przedsiębiorstwa te napotykają bariery zarówno w zakresie uczestnictwa w procesie normalizacji, jak i w trakcie wykorzystywania norm. Jest to związane z brakiem środków i niskim poziomem świadomości co do roli normalizacji i kosztów związanych z nabywaniem norm oraz ich implementacją. Mówiąc inaczej, możliwości uczestniczenia w procesie normalizacji nie są równe dla wszystkich interesariuszy. Dla małych i średnich przedsiębiorstw koszty uczestnictwa w tym procesie są relatywnie wysokie w stosunku do posiadanych i oczekiwanych przez te przedsiębiorstwa korzyści. Oprócz tego normy napisane są w spo-

sób zawiły, często językiem „technicznym”, i zawierają dużo odnośników do innych norm [Łańcucki 2011].

Po trzecie, przegląd źródeł wykazał, że poziom obecności społecznej i rozpoznawalności organizacji (takich jak SBS, ANEC, ECOS i ETUC) reprezentujących odpowiednio: MŚP, konsumentów, pracowników i interesy ochrony środowiska w zakresie normalizacji, i ich rola w europejskim systemie normalizacyjnym wciąż nie są zadowalające.

Zakończenie

Przeprowadzona w opracowaniu analiza oraz zawarte w nim spostrzeżenia i wnioski wskazują, że wykorzystanie norm i normalizacji jako skutecznego i istotnego narzędzia realizacji europejskiej polityki zrównoważonego rozwoju będzie zależało od spełnienia kilku podstawowych warunków.

Warunkiem wstępnym jest, zdaniem autora, podjęcie skutecznych działań zmierzających do podniesienia poziomu świadomości części interesariuszy co do ważności norm i normalizacji nie tylko na poziomie państw i regionów, ale i na poziomie każdej organizacji czy przedsiębiorstwa, oraz ich znaczenia dla efektywności i użyteczności prowadzonej działalności. W tym celu można wykorzystać działalność edukacyjną i informacyjną oraz wszelkie kanały komunikacji z partnerami społecznymi.

W procesie stanowienia norm musi być zapewniona rzeczywista, odpowiednia reprezentacja zainteresowanych podmiotów, szczególnie dotyczy to małych i średnich przedsiębiorstw, konsumentów, pracowników i organizacji zajmujących się szeroko rozumianą problematyką ochrony środowiska.

Założony przez Komisję Europejską cel, skrócenie do 2020 r. średniego czasu opracowywania norm europejskich lub europejskich dokumentów normalizacyjnych na wniosek Komisji o pięćdziesiąt procent⁶, musi być bezwzględnie zrealizowany. Jest to warunek konieczny do utrzymania pozycji norm i normalizacji w zestawie narzędzi istotnie wspierających politykę zrównoważonego rozwoju na szczeblu makro- i mikroekonomicznym.

Normy europejskie muszą jeszcze lepiej odpowiadać na wyzwania strategiczne zwłaszcza w zakresie innowacyjnych produktów i usług, a w szczególności np. inteligentnych sieci, ekoprojektów, nanotechnologii, bezpieczeństwa i eMobility.

⁶ Skrócenie średniego czasu opracowania z 36 do 18 miesięcy do 2020 r.

W obszarze znormalizowanych systemów zarządzania szczególną rolę będą odgrywać normy z zakresu zarządzania środowiskiem, energią, ryzykiem, bezpieczeństwem żywności i informacji. Dlatego też koncentracja sił i środków wszystkich interesariuszy powinna dotyczyć właśnie tych obszarów.

Bibliografia

- Cebr, 2015, *The Economic Contribution of Standards to the UK Economy*, BSI, London.
- European Commission, 2014, Independent review of the European standardization system. Final Report, office of the European Union, Luxemburg.
- Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny, 2015, Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Podsumowanie realizacji strategii „Europa 2020” na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu, COM (2014) 130 final, Bruksela.
- Eurostat, 2015, Sustainable development in the European Union. 2015 monitoring report of the EU sustainable Development Strategy, Publications Office of the European Union, Luxemburg.
- Griffin, R.W., 2004, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- ISO, 2009, ISO International Standards, Today's state – of the – art global solutions for CEDS, ISO 2009, Genewa.
- ISO, IEC, 2015, Using and referencing ISO and IEC standards to support public policy, ISO/IEC, Geneve.
- Komisja Europejska, 2010, Komunikat Komisji, Europa 2020, Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, KOM (2010) 2020 wersja ostateczna, Bruksela.
- Komisja Europejska, 2011, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Strategiczna wizja w zakresie norm europejskich – Postęp w celu poprawy i przyspieszenia zrównoważonego wzrostu gospodarki europejskiej do roku 2020, KOM (2011) 311 wersja ostateczna, Bruksela.
- Komisja Europejska, 2015a, Dokument roboczy służb Komisji, Przewodnik po normalizacji europejskiej wspierającej prawodawstwo i strategię polityczne Unii, SWD (2015) 205 final, Bruksela.

- Komisja Europejska, 2015b, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Wyniki konsultacji publicznych w sprawie strategii „Europa 2020”, COM (2015) 100 final, Bruksela.
- Łańcucki, J., 2011, *Rola normalizacji w zrównoważonym rozwoju*, w: Łańcucki, J. (red.) *Rola znormalizowanych systemów zarządzania w zrównoważonym rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Parlament Europejski i Rada, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE), nr 1025/2012 z dnia 25 października 2012 r. w sprawie normalizacji europejskiej, zmieniające dyrektywy Rady 89/686/EWG i 93/15/EWG oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 94/9/WE, 95/16/WE, 97/23/WE, 98/34/WE, 2004/22/WE, 2007/23/WE, 2009/23/WE i 2009/105/WE oraz uchylające decyzję Rady 87/95/EWG i decyzję Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1673/2006/WE, Dz.Urz. UE, L316 z 14.11.2012.
- Strange, T., Bayley, A., 2008, *Sustainable Development. Linking Economy, Society Environment*, OECD.
- United Nations, 2015, Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, A/Res/70/1.
- Ustawa z dnia 27 listopada 2001 r., Prawo ochrony środowiska (Dz.U., nr 25, poz. 150 z 23 stycznia 2008 r. z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 12 września 2002 r., o normalizacji (Dz.U., poz. 1483 z 29 września 2015).